

PATERNALİST ANLAYIŞ PERSPEKTİFİNDEN ERDEMSİZ MALLAR VE KAMU MÜDAHALESİ: AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME¹

Ezgi KAVAKLI DEMİR²

Ferdi ÇELİKAY³

ÖZ

Bu çalışma, paternalistik yaklaşım çerçevesinde yürütölen kamu müdahaleleri ile ‘erlemsiz malların’ kontrol altına alınıp alınmayacağıını irdelemektedir. Çünkü ‘erlemsiz mallar’ toplum sağlığını ve genel ahlakını bozan, negatif dışsalılığı olan mal veya hizmetlerdir. Çalışmanın ampirik kısmında, 107 ülkenin verileri derlenerek kamu müdahale endeksi geliştirilmiştir. Ülkeler, müdahale derecesine göre gruplandırılmış ve sigara kullanım sıklığı, politikalara uyum ve müdahale aracı olarak vergilerin kullanımı itibariyle bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre müdahalecilik düzeyleri farklı ülkeler itibariyle, sigara kullanım düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Değişik ülkelerde yaşayan bireylerin, zararlı ürünlerle mücadele bağlamında geliştirilen politikalara uyum düzeyleri ise müdahalecilik endeksi yüksek olan ülkelerde daha fazladır. Ayrıca müdahalecilik endeksi düşük olan ülke gruplarında, günah vergileri olarak adlandırılan ve erlemsiz mallardan biri olan sigara üzerinden alınan vergilerin, diğer ülkelere göre çok düşük olduğu görölmektedir. Bu bulgular paternalist müdahalelerin, bireylerin erlemsiz malları kullanım düzeyleri üzerinde etkili olmadığını; ancak kurulan ödöl-ceza mekanizmasının sosyal refahı artıracak doğrultuda işlediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Paternalizm, Erdemsiz Mallar, Toplum Sağlığı, Günah Vergileri

Jel Kodları:I15, O15, C15

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan “Erdemsiz Mallar ve Kamu Müdahalesi: Paternalist Devlet Anlayışı Çerçevesinde Ampirik Bir Değerlendirme” başlıklı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, ezgi.kavakli.demir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7485-9278

³Doç.Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü ferdicelikay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1922-4034 (Sorumlu Yazar)

Makalenin Gönderim Tarihi: 06.02.2020; Makalenin Kabul Tarihi: 13.04.2020

**DEMERIT GOODS AND PUBLIC INTERVENTION FROM THE PATERNALIST PERSPECTIVE:
AN EMPIRICAL EVALUATION**

ABSTRACT

This study examines that whether demerit goods can be taken under control by public interventions carried out within the framework of the paternalistic approach. Because 'demerit goods' are goods or services with negative externality that disrupt community health and general morality. In the empirical part, public intervention index has been developed by compiling the data of 107 countries. Countries are grouped according to the degree of intervention, and their differences in the frequency of smoking, compliance with policies and the use of taxes as a means of intervention have been examined. According to the findings, there is no significant difference between the levels of interventionism between cigarette use levels among different countries. Individuals' compliance levels to developed policies are higher in interventionists. In addition, it is seen that in the groups of with low interventionism index, which are called sin taxes and taxes on cigarettes are very low compared to others. These findings reveal that interventions are not effective on the level of individuals' use of demerit goods, but the established reward-punishment mechanism operates in a direction that will increase social welfare.

Keywords: Paternalism, Demerit Goods, Community Health, Sin Taxes

JEL Codes:I15, O15, C15

GİRİŞ

Yapılan araştırmalar dünya genelinde her beş yetişkenden birinin sigara kullandığını göstermektedir. Ayrıca bu istatistik her geçen gün nikotin bağımlılığına evrilerek artmaktadır. Jha, Beyer ve Heller'in (1999) 2000 yılı arifesinde gerçekleştirdikleri çalışmada yetişkin bireylerdeki her 10 ölümden 1'inin sigara kullanımına bağlı hastalıklara dayandığı, bu sıklığın 2030 yılında daha da yükseleceği tahmin edilmiştir. 2020 yılına yeni girilen bu günlerde sigara kullanımına bağlı ölümlerin toplam ölüm içerisindeki oranı yaklaşık % 15'e yükselmiş, hatta bazı ülkelerde her beş ölümden birinin sigara nedeniyle gerçekleştiği istatistiklere yansımıştır. Bir yandan sigara kullanımının yaygınlaşması, diğer yandan sigara tüketime bağlı bireysel ve toplumsal problemlerdeki artış ise geçmişten günümüze geçen süreçte politika belirleyicilerinin muhtelif tedbirler almasını kaçınılmaz kılmıştır.

Mali, iktisadi ve sosyal pek çok fonksiyona sahip devlet, birey ve toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen en önemli aktördür. Toplumsal hayatta bireyleri, farkında olmadıkları tehlikelerden koruma veya şahsi ya da sosyal faydanın gözetilmesi doğrultusunda "baba ya da koruyucu" görevini üstlenmekte ve refah düzeyini optimum seviyeye getirmeyi arzulamaktadır. Bu kapsamda sağlığa zararlı mal ve hizmetlerin tüketimini azaltabilmek için birtakım müdahaleci politikalar geliştirilmekte, bu politikalarla bireyin farkına varmadığı maliyetlerin ya da "kötülüklerin" nne geçileceği öngörülmektedir. "Paternalizm" erevesinde değerlendirilen bahse konu politikaların bir kısmı mali araçlarla uygulama alanı bulurken diğer kısmı ise yasal prosedürleri kapsamaktadır.

Çalışma, "Kamu müdahaleleri halk sağlığı açısından zararlı ürünlerin üretim ve tüketim süreçleri ile bireylerin politikalara uyum düzeylerini etkilemekte midir?" sorusu üzerine inşa edilmiştir. Çalışmanın amacı, paternalistik devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müdahaleler ile birey ve toplum sağlığını olumsuz etkileyen fiillerin kontrol altına alınıp alınamayacağını belirlemektir. Araştırmada öncelikle erdemsiz bir mal mahiyetindeki sigara ve tütün mamulleri kısıtında farklı ülkelerde uygulanan müdahaleci politikalar esas alınmış ve "paternalizm endeksi" geliştirilmiştir. Endeks için Dünya Sağlık rgt'nün düzenlediği veriler kullanılmıştır. Örneklem dâhilinde ise 107 ülke incelenmiştir. Analiz aşamasında geliştirilen endeks esas alınarak ülkeler müdahalecilik düzeylerine göre gruplandırılmış, söz konusu gruplar arasında "sigara kullanım sıklığı", "müdahaleci politikalara uyum" ve izlenen politikaların bir aracı olarak "vergiler" başlıklarında anlamlı farklılık olup olmadığı ele alınmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde paternalistik devlet anlayışının teorik kökenleri ile pratik hayattaki yansımaları, erdemsiz mallara ilişkin gerçekleştirilen idari ve mali müdahalelerin paternalistik anlayış dâhilinde açıklanıp açıklanamayacağı değerlendirilmektedir. İkinci bölümde erdemsiz mallar, toplum sağlığı ve paternalistik müdahaleleri irdeleyen öncül çalışmalar eleştirel olarak ele alınmaktadır. nc bölümde çalışmanın metodolojik arka planı ile paternalizm ve tütün mamulü kullanımına ilişkin ampirik uygulamaya yer verilmektedir. Dördüncü bölümde ise

ampirik uygulamanın bulguları ışığında genel bir değerlendirme yapılarak, araştırmanın sonuçları tartışılmaktadır.

1. PATERNALİZM VE ERDEMSİZ BİR MAL OLARAK SİGARA TÜKETİMİ: TEORİK ÇERÇEVE

İktisadi olarak birey, sahip olduğu sınırlı geliri ile faydasını maksimize edecek mal ve hizmet bileşimini belirlemektedir. Tabii ki bu süreçte temel varsayım, bireyin her türlü tercihini rasyonel olarak gerçekleştirdiği ve doğacak tüm maliyetleri rahatlıkla ve kusursuz bir şekilde saptayacağıdır. Ne var ki sigara, alkol ya da uyuşturucu gibi sağlığa zararlı ürünlerin tüketiminde bu varsayımın işlemesi mümkün değildir. Bireyi bağımlı hale getirebilen bu ürünler için tüketimden sağlanan fayda tiryakinin alacağı zevkle, katlanılan maliyet ise ürüne ödenecek bedelle belirlenmektedir. Oysa ödenen piyasa fiyatı ürün kullanım maliyetinin sadece bir kısmını temsil etmektedir. Nihayetinde sigara, alkol ya da uyuşturucu kullanımına bağlı ortaya çıkan bireysel hastalanma riski, bu ürünleri kullanan bireylerin bilgi asimetrisi nedeniyle fark edilmemektedir. Yine toplumdaki diğer bireylerin ya da pasif içicilerin karşı karşıya kalacakları sağlık problemleri de bu ürünlerin piyasa fiyatına dâhil olmayıp, dışsal maliyet olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bahse konu ürünlerin kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan bağımlılık, talebin fiyat esnekliğini yitirmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum dışsal maliyetler ya da bilgi asimetrisi giderilse dahi sağlık risklerinin görmezden gelinmesini, bireylerin mal ve hizmetler arasında rasyonel karar verebilme yetilerinin yitirilmesini beraberinde getirmektedir. Sosyal refah açısından sigara, alkol ya da uyuşturucu kullanımının oluşturduğu bir diğer negatif dışsallık, bu ürünleri kullanan bireylerin kullanmayanlara göre daha fazla hastalanma riskine sahip olmalarıdır. Bu durum, zararlı ürünleri tüketenlerin sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmalarına neden olmakta, sağlık harcamaları üzerinde olumsuz bir baskı oluşturma potansiyeli barındırmaktadır. Tüm bu olumsuz özellikleri, söz konusu ürünlerin erdemsiz mal olarak tanımlanmasını beraberinde getirmektedir.

Farklı araştırmacılarca pek çok değişik şekilde tanımlanan paternalizm ise (Korsgaard, 1986; Weiss, 1985; VanDeVeer, 2014; Arneson, 1898; Dworkin, 1972; Gert ve Culver, 1976; Zamir, 1998; Tonkens ve Duyvendak, 2003; Cornell, 2014: 1298) bireyin özgürlük alanının yine kendi iyiliği ve menfaati uğruna siyasi iradece kısıtlanması olarak açıklanabilir. Dworkin (1972) paternalizmi, şahsi ve toplumun refahı, mutluluğu, iyiliği ya da değerleri için bireyin özgürlük alanına devlet tarafından yapılan müdahaleler olarak değerlendirmektedir. Yani paternalizm sosyal refah düzeyini daha da artırmayı amaçlamaktadır. Bunun da ancak bireyin karar alma sürecine müdahale ile geçerli olabileceği benimsenmektedir. Yine Sankowsk'a (1985) göre paternalist müdahaleler dolaylı olarak izlenen sosyal politikaları etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir. Buna karşılık literatürde paternalizmi doğru bulmayan, paternalist müdahaleleri bireyin özgürlük alanını kısıtlaması nedeniyle eleştiren görüşler de bulunmaktadır. Nihayetinde paternalist müdahalelerden arınmış bir ortamda hür ve kendi menfaatleri doğrultusunda hareket eden bireyler asla şahsi çıkarlarını ve fayda düzeylerini azaltacak alanlarda faaliyet göstermeyeceklerdir (Fotion, 1979: 193-195). Bunun yanında Zamir'e (1998) göre tercihlerin

kısmen rasyonel ya da tamamıyla irrasyonel gerçekleştirdiği koşullarda paternalist kısıtlamalar etkinliğin sağlanmasında bir araç olarak kullanılabilir. Paternalist mşdahalelerin etkinliği ise ekonomik ve hukuki yapı ile bireylerin karar alma sşrelerince belirlenmektedir.

Yapılan araştırmalar erdemsiz bir mal olarak sınıflandırılan “sigara”nın tşketimi sşrecinde doğrudan kullanıcısı üzerinde iki temel sağlık sorunsalını beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır (Ebejer ve Morden, 1988: 337-338; Jha, Beyer ve Heller, 1999: 8-10; Oriola, 2009: 830; Hoffer, Shughart ve Thomas, 2014: 49-50; Wood, 2016: 133-154). Bunlardan ilki, tştşn mamulş kullanıcılarının maruz kaldığı nikotin bağımlılığıdır. Nikotin bağımlılığı sigara kullanıcısının rasyonel karar alma sşrecini engelleyen ve sigara talebinin fiyat karşısındaki elastikiyetini ortadan kaldıran en önemli faktördşr. Ayrıca sigara kullanan bireylerde akciğer kanseri, diğer organların işlevsizleşmesi, doğumda yaşam beklentisinin azalması, tşberkşloz ve kalp krizi başta olmak üzere muhtelif sağlık problemlerinin ortaya çıkma riski çok yşksektir. Bu çerçevede, salt bireyin korunması başlığında dahi sigara tşketimi mutlak suretle mşdahale edilmesi ve sınırlandırılması gereken bir problemdir.

Goodin’e (1989) gşre bu sşrete yasaklamalardan ziyade bireyleri bilinçlendirmeyi amaçlayan politikaların daha etkin sonuçlar vermesi sşz konusudur. Zira sigara tşketen bireyler sigaranın oluşturduğu zararların bilincinde değildir. Sigara kullanımı ise bağımlılık oluşturmakta, sonrasında bireylerin bu alışkanlıktan kurtulmaları neredeyse imkşnsız hale gelmektedir. Bu nedenle asimetrik bilgiye sahip bireyler, paternalistik bakış açısına sahip siyasi aygıt tarafından bilinçlendirilmeli ve alınacak tedbirler ile sigara tşketimi kısıtlanmalıdır (Goodin, 1989: 577-579). Shapiro (1994) ise hukuki bir takım dşenlemeler ile sigara kullanımının diğer bireyler üzerinde oluşturacağı yaygın olumsuz etkilerin azaltılması gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, sigara tşketiminin azaltılması noktasında vergisel tedbirlere de başvurulabilir.

Goodin (1989) ve Shapiro’nun (1994) politika önerileri, sigara tşketimini azaltma doğrultusunda alınacak tedbirlerin birden çok boyuta sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ebejer ve Morden’e (1988) gşre toplumda yaşayan pasif içiciler ile sigara tşketenlerin çalıştığı firmalar sigara tşketiminden dolaylı bir şekilde etkilenmektedir. Sşz konusu cephe açısından bakıldığında tştşn mamulş tşketiminin mutlak suretle azaltılması gerekir (Ebejer ve Morden, 1988: 338). Nitekim sigara tşketiminin halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanıldığında tştşn mamullerine karşı dşenleyici tedbir alınması adeta zorunlu hale gelmektedir. Bu kapsamda gerek zarar ilkesi ve faydacılık anlayışı ile çerçevelenmiş paternalizme gerekse özgşrlükş yaklaşımına gşre sigara tşketiminin kısıtlanması kaçınılmazdır.

Bu kapsamda sigara kullanımının paternalist devlet anlayışı çerçevesinde erdemsiz bir mal olarak konumlandırılması ve mşdahaleci tedbirler ile tştşn mamulş kullanım sıklığının azaltılması teorik bir geçerli gerekçeye sahiptir. Ne var ki paternalist mşdahalelerin; a) sigara tşketimini nasıl ve hangi yşnde etkilediği, b) teorik çerçevede ortaya konulduğu gibi kullanıcıların asimetrik bilgi ve

bağımlılık sorunsallarını ortadan kaldırma başarısına sahip olup olmadığı, c) toplum sağlığını ne ölçüde koruyabildiği yanıt aranan sorulardandır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Devlet, paternalistik bir anlayışla farkında olmadığı tehlikelerden bireyi koruyabilmek için piyasa sürecine hatta günlük hayata teorik kabulü olan çeşitli müdahaleler gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede kendini bir nevi toplumsal ailenin reisi şeklinde betimleyen devlet, şahsi ve sosyal faydanın artırılmasını, böylece refah düzeyinin optimum seviyeye ulaşmasını arzulamaktadır. Literatürde paternalist anlayış ile yapılan kamu müdahalelerinin nedenlerini, etkinliğini ve sonuçlarını irdeleyen pek çok çalışma vardır. Bu çalışmalardan bir kısmı paternalistik politikaların sosyal refah üzerindeki etkilerine değinirken (Ebejer ve Morden, 1988; Goodin, 1989; Shapiro, 1994; Aycan, 2001; Oriola, 2009; Durdu, 2009; Köksal, 2011; Petit ve Nagy, 2016, Korkmaz ve Şimşek, 2017; Wood, 2016), diğer kısmı ise paternalist müdahale araçlarının erdemsiz malları engelleme sürecindeki etkinliğini ele almaktadır (Husak, 1989; Gurdon ve Flynn; 1996; Gruber ve Mullainathan, 2002; Hersch, Rossi ve Viscusi, 2004; Uğur, Akdemir ve Gürsel, 2010; Turan ve Yurdakul, 2009; Hoffer, Shughart ve Thomas, 2014; Priest, 2015; Önder ve Yürekli, 2016; Bozdoğan, Buyrukoğlu ve Köktaş, 2016; Avcı ve Demirci, 2017; Sandalcı ve Sandalcı, 2018; Önkan, 2018).

Erdemsiz malların tüketimi ve kamusal müdahalelerin gerekliliği bağlamında öncelikle bireyin kendine ya da topluma zararlı olan bir ürünü niye tüketmeyi tercih ettiğinin değerlendirilmesinde yarar vardır. Gerek psikoloji gerekse ekonomi alanında yapılan çeşitli araştırmalar, bireylerin her zaman rasyonel şekilde tüm riskleri, fayda ve maliyetleri gözeterek karar alamadıklarını ortaya koyar (Ebejer ve Morden, 1988: 339; Grill ve Hansson, 2005: 652-653; Cornell, 2014: 1297-1299). Rasyonel olmayan tercihlerin ortaya çıkması halinde doğacak refah kaybının önlenmesi ise hem birey hem de toplum için son derece önemlidir. Sunstein ve Thaler'e (2003) göre bireyler seçimlerini serbest şekilde gerçekleştirmelidir. Ancak sosyal refahın olumsuz etkilenmesine neden olacak durumlarda bireylerin kendisi ve toplum için faydalı olanı tercih etmelerini sağlayacak müdahalelerin yapılması elzemdir. Zira özgürlükçü paternalizmi savunan Sunstein ve Thaler'e (2003) göre kamusal müdahale, sadece bireyin doğru seçeneği tercihinin temin etmeli, kişilerin rasyonel tercihi gerçekleştirmelerini engelleyen faktörleri ise mutlak suretle ortadan kaldırmalıdır.

Günümüzde pek çok ülkede vergiler sadece mali ve ekonomik amaçlarla değil sosyal ve/veya ahlaki amaçlar doğrultusunda da şekillendirilmektedir. Nitekim günah vergileri olarak değerlendirilen bir takım özel vergiler ile devletler, erdemsiz olarak değerlendirdikleri mal ya da hizmetlerin talebini önlemek üzere politikalar geliştirmektedir. Literatürde söz konusu vergilerin gerekliliklerini ve etkilerini irdeleyen pek çok çalışma vardır. Örneğin Gurdon ve Flynn (1996) çalışmasında toplumsal yaşam ve çalışma hayatı itibarıyla paternalistik anlayış çerçevesinde sigara ile mücadele etmeye yönelik geliştirilen politikalara uyumun belirleyicilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kapsamda araştırmada 470 firma örneklemeden veri toplanmıştır. Sigara tüketimini azaltmaya yönelik izlenen politikalara

uyumun bağımlı değişken; çalışan sayısı, faaliyet gösterilen alan, sigara içen üst yöneticiler ile çalışan içerisindeki kadınların payının ise bağımsız değişken olarak belirlendiği çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre firmada kadın çalışanların payı arttıkça sigaraya karşı alınan tedbirlere uyum da artmaktadır. Benzer şekilde çalışan sayısındaki artış politikalara uyumu olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşılık sigara kullanan üst yöneticiler ile politikalara uyum arasında ise ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında Gruber ve Mullainathan (2002) ise sigara üzerinden alınan yüksek vergilerin özellikle yeni başlayanlar ile sigarayı bırakma niyetinde olanlar üzerinde caydırıcı etkiler oluşturduğu görüşündedir. Benzer şekilde Hersch, Rossi ve Viscusi (2004), hükümet tarafından izlenen paternalistik politikaların farklı yerleşim yerlerinde ve değişik özelliklere sahip bireyler üzerinde çeşitli etkiler meydana getirdiği görüşündedir. Hükümet politikalarının bireyler üzerinde oluşturduğu farklı etkiler, bireylerin oy tercihleri üzerinde de belirleyici olmaktadır (Hersch, Rossi ve Viscusi, 2004: 457-460). Hersch (2005) ise 1992-2002 yılları kapsamında ABD için yapılan Güncel Nüfus Anketinin Tütün Mamulleri Kullanım Ekinde yer alan veriler ile gerçekleştirdiği araştırmasında paternalistik müdahaleler olarak değerlendirilebilecek idari ve mali düzenlemelerin özellikle sigara bırakma niyeti olan bireyler üzerinde destekleyici mahiyette etkileri olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Tütün ve alkol ürünleri ile ilgili yapılan bir diğer çalışmada ise bu ürünleri kullanan yoksul hanelerin vergi artışından nasıl etkilendikleri ele alınmaktadır. Bu araştırmaya göre artan vergiler nedeniyle yükselen fiyatlar bireyleri kalitesiz ikame mallara ve kaçak ürünlere yöneltmektedir (Black ve Mohamed, 2006: 133-134).

Hersch, Rossi ve Viscusi'yi (2004) destekler bir çalışma da Prinz (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Prinz (2009) yaptığı araştırmasında, sigarayla mücadele bağlamında izlenen ya da izlenmesi muhtemel politikaların sınırlı bir etki alanına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Prinz'e (2009) göre politika belirleme süreci kamu tercihi teorisi çerçevesinde seçmenlerin çoğunluğu ile baskı ve çıkar gruplarının menfaatleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu kapsamda sigara içen ve sigara içmeyen seçmenlerin oransal üstünlüğü, tütün sektöründeki firmaların siyasi karar alma sürecindeki etkinliği gibi başlıklar izlenecek politika alanının çerçevesini belirleyecektir. Sigara içen bireylerin çoğunlukta olduğu bir ülkede, sigara tüketimini sınırlandırmayı amaç edinen yasal düzenlemeler ya da özel vergi uygulamaları politik olarak karşılık bulmayacaktır. Yine tütün ürünleri sektöründeki firmaların siyasi karar alma süreci üzerinde etkili olduğu bir ortamda, tütün mamulleri üzerine getirilecek vergilerin sınırlandırılması ya da tüketici tarafından katlanması söz konusu olabilecektir (Prinz, 2009: 301-302).

Kotakorpi (2009) ise yaptığı araştırmasında, özellikle birbirlerini etkileme potansiyeli barındıran sınır yerleşim yerlerinde paternalist amaçlı alınan vergilerin düştüğünü, bu kapsamda vergi rekabetinin müdahaleci politikalar izlenmesini engellediğini ortaya koymuştur. Tam aksine birbirleri ile etkileşimde bulunmayan yerleşim yerlerinde ya da ülkelerde ise paternalist amaç çerçevesinde alınan vergiler oransal olarak daha fazladır.

Günümüzde tütün mamulleri üzerinden alınan vergilerin pek çok gerekçesi vardır. Her şeyden önce söz konusu vergiler mali amaca, yani kamu harcamalarının finansmanına hizmet etmektedir. Bağımlılık nedeniyle fiyat esnekliği son derece zayıf olan bir ürün üzerine konulacak vergi, tüketicilere rahatlıkla yansıtılabilmekte piyasadaki işlem hacmi bu vergiden olumsuz etkilenmemektedir (Hoffer, Shughart ve Thomas, 2014: 50-51). Ayrıca politika belirleyicileri farklı ülkelerde spesifik amaçlara ulaşabilme doğrultusunda bazı endüstrilerin korunması gibi hedefler için de tütün ürünleri üzerinden vergi alabilmektedir. Nihayet paternalist devlet anlayışı çerçevesinde idare, bireylere sağlıklı bir yaşamı bahşedebilmek, erdemsiz ve sağlığa zararlı olan ürünlerin kullanımını engelleyebilmek için bu ürünleri özel tüketim vergilerinin kapsamına almaktadır (Petit ve Nagy, 2016: 17-20)

Sigara tüketiminin engellenmesi, aşılama faaliyetlerinin ya da emniyet kemeri takımının yaygınlaştırılması gibi paternalist tedbirleri obezite ile mücadelede şeker kullanımını engellenmesi örneğinde ele alan Priest (2015), şayet yiyeceklere getirilen yasaklamaların sınırlı olması halinde sosyal refah üzerindeki etkilerin de sınırlı olabileceğini ortaya koymaktadır. Tam aksine, her ne kadar bireylerin hür karar vermelerini engellese de geniş kapsamlı ve detaylandırılmış yasaklamalar ise sosyal maliyetin azaltılmasında daha etkili olacaktır (Hoffer, Shughart ve Thomas, 2014: 47-48). Ancak uyuşturucu ile mücadele gibi başlıklarda getirilecek yasaklamalar bireyleri kayıt dışılığa sevk edebilmekte ve beklenen sosyal çıktılarını elde edilmesini engellemektedir (Husak, 1989: 356-357).

Bunun yanında tüketim vergilerinin ve tütün mamulleri üzerinden alınan vergilerdeki artışın hane halkı harcamaları üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında Önder ve Yürekli (2016), 2003 yılı hanehalkı tüketim anketinden yararlanmışlardır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre düşük gelir grubundaki bireylerin vergi ve fiyat artışlarına karşı en hassas grup olduğu, tütün ürünleri üzerinden alınan tüketim vergilerinin sadece maliye politikasının değil sağlık politikasının da önemli bir bileşeni olarak değerlendirilebileceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Paternalist devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen müdahalelerin teorik gerekçesi ve izlenen politikaların etkinliği literatürde sıklıkla ele alınan konulardandır. Erdemsiz mallar olarak nitelendirilen ürünlerin engellenmesi amacıyla gerçekleştirilen politikaların etkinliğini, inceleme konusu olarak belirleyen bu çalışmada ise sosyal refahın artırılabilmesi sürecinde paternalistik devlet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen kamusal müdahaleler ile sigara ve tütün ürünü tüketiminin kontrol altına alınıp alınmayacağı ele alınmaktadır.

3. METODOLOJİ VE AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın ampirik analiz kısmında ülkeler itibariyle izlenen paternalist politikaların ve politika sonuçlarının anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirleyebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle Dünya Sağlık Örgütü'nün yayımladığı sağlık gözlem istatistiklerinden yararlanarak "devlet müdahale endeksi" geliştirilmiştir. Geliştirilen endeks temelinde ülkeler gruplandırılmış, tütün mamulü kullanma sıklığı, politikalara uyum düzeyi, alınan idari ve mali tedbirler başlıkları itibariyle gruplar arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi

irdelenmiştir. Genel olarak bu analiz, üç ya da daha fazla grup arasında belirli bir değişkene dayalı olarak ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Tek yönlü varyans analizi için kurulan boş hipotez; “Ele alınan grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur” şeklindedir. Analiz sonucunda boş hipotez reddedilirse gruplar itibariyle fark olduğu tespit edilmektedir. Farklılığın hangi alt grup ya da gruplardan kaynaklandığı ise çoklu karşılaştırma yöntemlerinden olan “Post-Hoc” testleri ile tespit edilmektedir.

Çalışmada kullanılan verilere ilişkin özet bilgiler Tablo-1’de sunulmaktadır. Değişkenler Dünya Sağlık Örgütü’nün veri tabanından yararlanılarak derlenmiştir. Tüm ülkelerin verilerine ulaşılamaması nedeniyle 2014-2018 yılları kapsamında ve 107 ülke örnekleme dâhilinde incelenmiştir.

Tablo-1: Çalışmada Kullanılan Veriler

Değişken Açıklaması	Düzey, Kod, Açıklama
Herhangi bir tütün ürününün günlük içilme durumu (100 kişideki gözlem)	Ortalama (<i>GenelO</i>), Erkek (<i>GenelE</i>), Kadın (<i>GenelK</i>),
Günlük sigara içimi (100 kişideki gözlem)	Ortalama (<i>SigaraO</i>), Erkek (<i>SigaraE</i>), Kadın (<i>SigaraK</i>),
Uyum Seviyesi	Ortalama (<i>Uyum</i>)
Devlet Müdahale Endeksi	58 soruya verilen yanıtlar esas alınarak 9 grup oluşturulmuştur.
Vergisel Düzenlemeler	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - özel tüketim vergisi (<i>ÖTV</i>)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - (<i>Advalorem tüketim</i>)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - (<i>İthalat Vergileri</i>)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - (<i>KDV</i>)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - (<i>Diğer Vergiler</i>)
	En çok satılan sigara markası - fiyatın% 'si olarak vergi - (<i>Toplam Vergi</i>)
	Vergi yapısı: Fiyat içerisindeki ödenen vergi oranı (<i>Fiyat İçi Vergi Payı</i>)

Analiz sürecinde öncelikle Dünya Sağlık Örgütü’nce ülkelerin sigara ile mücadelede uyguladıkları politikalara ilişkin istatistiksel olarak derlenen “Genel Politikalar”, “Yasaklar”, “Tedaviler”, “Uyarılar”, “Pazarlama Düzenlemeleri”, “Reklam Yasakları” ve “Yönetmelik-İdari Tedbirler” başlıklarına ilişkin 58 adet alt istatistikten yararlanılarak ülkelere göre puanlama yapılmış ve devlet müdahale endeksi geliştirilmiştir. Ülke sıralamaları ve elde edilen endeks değerleri Tablo-2’de sunulmaktadır.

Tablo-2: Örnekleme Kapsamındaki Ülkeler ve Devlet Müdahale Endeksi

Grup	Ülkeler	Endeks	Grup	Ülkeler	Endeks
1,00	Panama	94,93	5,00	Hırvatistan	74,64
	Türkiye	94,93		Nijer	74,64
	Uruguay	93,48		Kırgızistan	73,91
	Brezilya	92,75		Lüksemburg	73,91
	Kolombiya	91,30		Sırbistan	73,91
	İngiltere	91,30		Polonya	73,19
	Arjantin	90,58		Portekiz	73,19
2,00	Yeni Zelanda	89,86	Ürdün	72,46	
	Kosta Rika	89,13	Malezya	72,46	
	Mauritius	89,13	Çekya	71,74	
	Moğolistan	88,41	Fiji	71,74	
	Nepal	88,41	İtalya	71,74	

	Tayland	88,41		Bangladeş	71,01
	Şili	87,68		Finlandiya	71,01
	İran	87,68		Kiribati	71,01
	İspanya	87,68		Moldova	71,01
	İrlanda	86,96		İzlanda	70,29
	Ekvador	86,23		Slovakya	70,29
3,00	Hindistan	85,51	6,00	Endonezya	69,57
	Lübnan	85,51		Kenya	69,57
	Malta	85,51		Benin	68,84
	Brunei	84,78		Danimarka	68,84
	Singapur	84,78		Güney Kore	68,84
	Sejšeller	84,06		Hollanda	68,12
	Arnavutluk	83,33		Romanya	68,12
	Burkina Faso	83,33		Bahreyn	67,39
	Macaristan	83,33		Fas	67,39
	Namibya	83,33		Myanmar	67,39
	Norveç	83,33		Komorlar	65,94
	Rusya	83,33		Gana	65,94
	Bulgaristan	81,16		Ermenistan	65,22
	Yunanistan	81,16		Barbados	65,22
	Jamaika	81,16		Estonya	65,22
	Vietnam	81,16		Güney Afrika	65,22
	Honduras	80,43		Zambiya	64,49
Sri Lanka	80,43	Uganda	63,77		
4,00	Pakistan	79,71	7,00	Belarus	63,04
	Samoa	79,71		Gürcistan	63,04
	Senegal	79,71		Almanya	63,04
	Ukrayna	79,71		İsrail	62,32
	Kanada	78,99	Andorra	61,59	
	Mısır	78,99	8,00	Nijerya	59,42
	Fransa	78,99		İsviçre	59,42
	Kazakistan	78,26		Tonga	59,42
	Belçika	77,54		Özbekistan	59,42
	Meksika	77,54		Mali	58,70
	Peru	77,54		Tanzanya	58,70
	Kongo	76,81		Mozambik	56,52
	Letonya	76,81		Bosna Hersek	55,07
	Filipinler	76,81	9,00	Dominik C.	54,35
	Litvanya	76,09		Paraguay	53,62
	Nauru	76,09		Cabo Verde	50,00
	S.Arabistan	75,36		Liberya	44,93
Slovenya	75,36				

Geliştirilen endekste, belirlenen tüm tedbirleri uygulayan farazi bir ülkenin en yüksek 138 puan alacağı, hiçbir düzenleme getirmeyen ülkenin ise en düşük 57 puan alacağı belirlenerek ülkelere göre puanlama gerçekleştirilmiş ve yüzde olarak tertiplenmiştir. Bu kapsamda tüm düzenlemeleri yapan ülkenin % 100, hiçbir düzenlemeyi uygulamayan ülkenin ise % 41,30 skoruna sahip olacağı bir yelpazede ülkeler sıralanmıştır. Sonrasında ise ülkelerin müdahale düzeyleri en yüksek müdahaleci politikalara sahip ülkeden en düşük müdahaleci politikalara sahip ülkeye göre dokuz gruba ayrılmıştır (En yüksek grup 1 puan, en düşük grup 9). Tablo-2’de en düşük müdahale değerine sahip ülke kodu 9, en yüksek müdahale değerine sahip ülke kodu ise 1 olup, geliştirilen endekste değer aralıkları 5’er puanlık frekans ile belirlenmiştir. Yapılan sınıflandırmaya göre en düşük müdahale endeksine sahip ülke Liberya (44,93) iken, Panama ile Türkiye (94,93) en yüksek müdahale endeksine sahip iki ülkedir.

3.1.Ampirik Bulgular

Analiz aşamasında devlet müdahale endeksi ile türetilen ülke grupları referans alınarak söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla sigara kullanımı, izlenen politikalara vatandaşların uyumu ve bir müdahale aracı olarak vergisel araçların kullanımı açısından ülke grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi yardımıyla irdelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi ile üç ya da daha fazla grup arasında belirli bir değişkene ait ortalamalar arasındaki farklılık irdelenmektedir. Bu kapsamda ‘‘Devlet müdahale endeksine göre oluşturulan ülke grupları için zararlı ürün ya da sigara kullanımı, politikalara uyum seviyesi ve vergisel düzenlemeler itibariyle ortalamalar arasında fark yoktur’’ şeklindeki boş hipotez test edilmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo-3’te sunulmaktadır.

Tablo-3: Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F değeri	Anlam düzeyi
GenelO	690,069	86,259	1,316	,245
GenelE	1504,741	188,093	1,391	,210
GenelK	590,833	73,854	,917	,506
SigaraO	455,320	56,915	1,067	,392
SigaraE	950,517	118,815	1,028	,420
SigaraK	471,000	58,875	,965	,468
Uyum	605,851	75,731	19,816	,000**
TV	3933,689	491,711	1,096	,372
Advalorem Vergi	3502,540	437,818	1,213	,300
İthalat Vergisi	87,651	10,956	,560	,808
KDV	280,888	35,111	1,170	,325
Diğer Vergiler	14,082	1,760	1,232	,289
Toplam Vergi	7967,152	995,894	2,409	,020*
Fiyat İçi Vergi Payı	6311,812	788,977	2,046	,049*

* % 5, ** % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına göre ülke grupları arasında sadece ‘‘uyum’’, ‘‘toplam vergi’’ ve ‘‘fiyat içi vergi payı’’ değişkenleri itibariyle istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu grlmektedir. Bunun yanında tütün mamulleri ile sigara kullanımı, erdemsiz mallar üzerinden alınan ÖTV, KDV, gümrük vergisi, advalorem ya da spesifik vergiler ile diğer özel vergiler açısından ülke grupları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Nitekim uyum değişkeni için ‘‘lke grupları arasında anlamlı farklılık yoktur’’ şeklindeki boş hipotez % 1 anlam düzeyinde reddedilmektedir. Yine toplam vergi ve fiyat içi vergi payı değişkenleri itibariyle gruplar arasında anlamlı farklılığın olmadığına ilişkin boş hipotez % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak reddedilmektedir. ‘‘Mali uyum’’, ‘‘toplam vergi’’ ve ‘‘fiyat içerisindeki vergi payı’’ değişkenleri itibariyle ülke grupları arasındaki istatistiksel farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen Scheffe Testi sonuçları ise Tablo-4’te sunulmaktadır.

Tablo-4: Scheffe Testi Sonuçları

		P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9
P1	MU	-	0,56	2,07	4,08**	5,8**	6,4**	5,87**	7,1**	7,5**
	TV	-	6,04	8,14	9,52	-0,14	15,01	11,31	23,85	38,4*
	VP	-	1,19	4,81	6,29	-1,11	12,87	5,73	19,49	32,07*
P2	MU	-0,56	-	1,51	3,52**	5,3**	5,8**	5,3**	6,6**	6,9**
	TV	-6,04	-	2,10	3,48	-6,18	8,97	5,27	17,81	32,40*
	VP	-1,19	-	3,61	5,10	-2,30	11,67	4,54	18,29	30,9**
P3	MU	-2,07	-1,51	-	2,01	3,8**	4,3**	3,8*	5,1**	5,4**
	TV	-8,14	-2,10	-	1,38	-8,28	6,87	3,17	15,71	30,3*

	VP	-4,81	-3,61	-	1,49	-5,92	8,06	0,92	14,68	27,3*
P4	MU	-4,1**	-3,5**	-2,01	-	1,76	2,28	1,79	3,05	3,38
	TV	-9,52	-3,48	-1,38	-	-9,66	5,49	1,80	14,33	28,92
	VP	-6,29	-5,10	-1,48	-	-7,40	6,58	-0,56	13,20	25,78
P5	MU	-5,8**	-5,1**	-3,8**	-1,76	-	0,52	0,03	1,29	1,62
	TV	0,14	6,18	8,28	9,66	-	15,15	11,46	23,99	38,6*
	VP	1,11	2,30	5,92	7,40	-	13,98	6,84	20,60	33,2**
P6	MU	-6,4**	-5,8**	-4,3**	-2,28	-0,52	-	-0,49	0,77	1,09
	TV	-15,01	-8,97	-6,87	-5,49	-15,15	-	-3,70	8,84	23,43
	VP	-12,87	-11,67	-8,06	-6,58	-13,98	-	-7,14	6,62	19,21
P7	MU	-5,9**	-5,3**	-3,80*	-1,79	-0,03	0,49	-	1,26	1,58
	TV	-11,31	-5,27	-3,17	-1,80	-11,46	3,70	-	12,53	27,12
	VP	-5,73	-4,54	-0,92	0,56	-6,84	7,14	-	13,76	26,35
P8	MU	-7,1**	-6,6**	-5,1**	-3,05	-1,29	-0,77	-1,26	-	0,32
	TV	-23,85	-17,81	-15,71	-14,33	-23,99	-8,84	-12,53	-	14,59
	VP	-19,49	-18,29	-14,68	-13,20	-20,60	-6,62	-13,76	-	12,59
P9	MU	-7,5**	-6,9**	-5,4**	-3,38	-1,62	-1,09	-1,58	-0,32	-
	TV	-38,4*	-32,4*	-30,3*	-28,92	-38,6*	-23,43	-27,12	-14,59	-
	VP	-32,1*	-30**	-27,3*	-25,78	-33**	-19,21	-26,35	-12,58	-
Ort.	Ülke	7	11	18	18	18	16	7	8	4
	MU	8,9	7,54	6,03	4,01	2,25	1,73	2,22	0,96	0,64
	TV	67,39	61,35	59,24	57,87	67,53	52,38	56,07	43,54	28,95
	VP	50,5	49,31	45,7	44,21	51,61	37,64	44,77	31,02	18,43

* % 5, ** % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

MU: Mali Uyum, TV: Toplam Vergi, VP: Vergi Payı

Elde edilen bulgulara göre “mali uyum” değişkeni açısından müdahaleci politikalara ilişkin en yüksek endeks değerine sahip 1’inci gruptaki ülkeler ile sırasıyla 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardaki ülkeler arasında % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Benzer şekilde 2’inci gruptaki ülkeler de 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardan; 3’üncü gruptaki ülkeler 5, 6, 7, 8, 9 nolu gruplardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Buna karşılık 4’üncü gruptaki ülkeler sadece 1 ve 2 nolu gruptan; 5, 6, 7, 8 ve 9 nolu gruplardaki ülkeler ise benzer şekilde en yüksek paternalist politikaların izlendiği ilk üç gruptan istatistiksel olarak farklı uyum düzeyine sahiptir. Nitekim en yüksek müdahaleci politikaların uygulandığı ülkelerde uyum değeri 10 üzerinden 8,09 iken en düşük müdahaleci politikalar demetine sahip ülkelerin yer aldığı grupta ise uyum düzeyi 0,63’tür. Burada dikkat çeken husus, müdahalecilik arttıkça uyumun da artıyor olmasıdır. Zira 1, 2 ve 3’üncü gruplarda yer alan nispeten yoğun müdahaleci ülkelerde uyum düzeyi de bir hayli yüksektir.

“Toplam vergi” değişkeni itibariyle ülke grupları arasındaki istatistiksel farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen Scheffe Testi sonuçları ise benzer şekilde 1’inci gruptaki ülkeler ile 9 nolu gruplardaki ülkeler arasında % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık olduğunu göstermektedir. Yine 2, 3 ve 5’inci gruptaki ülkeler de 9 nolu gruptan istatistiksel olarak % 5 anlam düzeyinde farklıdır. Bu kapsamda en düşük müdahaleci politikalara sahip olan 9’uncu gruptaki ülkeler paternalistik politikaları nispeten daha fazla kullanan ülkelere göre daha farklı vergi sistemine sahiptirler. Nitekim müdahaleci politikaları benimseyen ülkelerde erdemsiz mallar üzerindeki toplam vergi yükü % 60’ın üzerindeyken, en düşük müdahaleci politikalara sahip 9 nolu ülke grubunda bu oran % 29’lara gerilemektedir. Paternalistik ülkelerde erdemsiz mallar üzerindeki vergi yükü diğer ülkelere göre daha fazladır.

“Fiyat içerisindeki vergi payı” değişkeni için yapılan Scheffe Testi sonuçları da diğer bulguları destekler mahiyettedir. Söz konusu ülkelerde vergiler tütün mamullerine ait piyasa fiyatının yaklaşık olarak % 50’sini oluşturmaktayken, müdahaleciliği daha az benimseyen ülke gruplarında bu oran kademeli bir şekilde düşmektedir. Hatta en az müdahaleci politikaların benimsendiği ülkelerde söz konusu oran % 20’nin altına kadar gerilemektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonuçlarına göre müdahaleci politikalara ilişkin en düşük endeks değerine sahip 9 nolu gruptaki ülkeler ile 1, 2, 3 ve 5 nolu gruptaki ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu bulgular Günah Vergilerinin uygulamada daha çok paternalist devletlerce kullanıldığı çıkarımının yapılmasına aracı olmaktadır.

Tek yönlü varyans analizi ile elde edilen bu bulgular mdahaleciliğin ve paternalizmin yoğun ve olağan karşılandırığı ülkelerde kurallara uyum sürecinin de adeta doğal bir döngü halinde nispeten daha yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca müdahaleci politikaları yoğun olarak kullanan paternalist ülkeler, her alanda olduğu gibi vergisel enstrümanlardan da yaygın ve yoğun bir şekilde faydalanmaktadır. Tabii ki bu politikaların ne kadar etkin sonuçlar verdiğini tespit edebilme doğrultusunda sağlık, insani gelişmişlik ve erdemsiz mallardan vazgeçme oranı gibi istatistiklerin de referans alınması elzemdir. Bu durum regülasyonlar, vergilendirme, yasaklar, bilgilendirme ve teşvik gibi dl-ceza mekanizması araçlarıyla bireylerin politikalara adeta zorunlu uyum gösterdiğini ve toplum sağlığının bu şekilde korunabildiğini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Devletin, bireyleri “iyi olanı” yapmaya “kötü olandan” ise uzak tutmaya yönelik geliştirdiği paternalist politikalar sosyal refah açısından da son derece önemlidir. Günümüz modern devleti, birey ve toplumun huzur ve sağlığını temin etmekle yükümlüdür. Literatürde erdemsiz mallar olarak nitelendirilen alkol, sigara, uyuşturucu ve tütün ürünleri gibi mal ve hizmetler ise tüketicileri halinde topluma negatif dışsalık yaymaktadır. Paternalist devlet, birey ve toplumu erdemsiz mallardan korumak adına mali ve mali olmayan bir takım kamu müdahaleleri geliştirmektedir.

Bu çalışmada erdemsiz mallar örneğinde sigara ve tütün ürünlerine karşı farklı devletlerin izledikleri politikalar esas alınarak paternalizm ya da müdahalecilik endeksi geliştirilmiştir. Bu endeks temelinde ülkeler gruplandırılmış, sigara kullanım sıklığı, müdahaleci politikalara uyum ve vergi başlıklarında ülkelerin istatistiksel olarak farklı olup olmadırığı incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre bireylerin izlenen politikalara uyumu ile vergi yapısı açısından yoğun paternalist politikalar izleyen ülkeler ile diğer ülke grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Analiz sonuçları, Türkiye’nin de içinde bulunduğu sigara ve tütün ürünlerine karşı yoğun müdahaleci politikalar izleyen ülkelerde, sağlık ve eğitim hizmeti sunan birimler, kamu kuruluşları, özel işyerleri, restoranlar, gece kulüpleri ve toplu taşıma araçlarında sigara ya da tütün kullanımına getirilen kısıtlamalara uyumun diğer ülkeler ile mukayese edildiğinde bir hayli yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında paternalist müdahaleleri yaygın ve yoğun olarak uygulayan ülkelerde, tütün mamullerinin üretiminden tüketime kadar geçen süreçte alınan vergiler de bir hayli yüksektir. Yine

analiz sonuçları, müdahaleci politikaları benimseyen ülkelerde tütün ürününü nihai olarak satın alan kişilerin fiyat içerisinde daha fazla vergi ödediğini göstermektedir. Bu sonuçlar yüksek müdahalecilik endeksine sahip ülkelerin bir yandan regülasyonlar ile halka açık kamusal alanlarda sigara içilmemesi doğrultusunda politikalar geliştirdiğini, diğer yandan da literatürde günah vergisi olarak da değerlendirilen vergisel tedbirler ile tütün mamullerinin piyasalaşma sürecine yoğun şekilde müdahale ettiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada 107 ülke itibariyle günlük tüketilen tütün ürünü ve sigara miktarı açısından ise bir farklılık bulunamamıştır. Araştırma bulgularına göre ele alınan ülkelerde günlük ortalama her 100 kişiden yaklaşık 19'u tütün ürünü tüketirken, yaklaşık 16'sı ise sigara kullanmaktadır. Ortalama değerlerin politika farklılığı olan ülkelerde birbirine çok yakın çıkması ilgi çekicidir. Nihayetinde bu sonuç, regülasyon, vergilendirme, yasak, yaptırım ya da teşvik gibi ödül-ceza araçlarının bireylerce verilen sigara kullanım kararı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla kamusal müdahaleler, bireylerin politikalara zorunlu uyum göstermelerini temin etmekte ve toplum sağlığını, özellikle pasif içicileri bu şekilde koruyarak sosyal refahın olumsuz etkilenmesini engellemektedir. Bu bağlamda araştırma sonuçları sigara ve tütün mamulü tüketimi özelinde paternalist politikaların bireyleri daha iyiye götürmekten çok toplum sağlığını korumayı amaçladığını gözler önüne sermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular bu yönüyle literatürdeki teorik birikimi ampirik olarak desteklemektedir. İzleyen araştırmalarda, uygulanan paternalistik politikaların insani gelişmişlik, sağlık, politika memnuniyeti ve erdemsiz mallardan vazgeçme düzeyi gibi sosyal göstergeler üzerindeki etkilerinin de ele alınmasında yarar vardır.

KAYNAKÇA

Arneson, R. J. (1989). Paternalism, utility, and fairness. *Revue Internationale de Philosophie*, 170(3), 409-437.

Avcı, O., & Demirci, Z. (2017). Türkiye’de günah vergisi olarak ÖTV 3 sayılı listenin incelenmesi. A. Gerçek, Ö. Çetinkaya (Ed.), *Maliye Araştırmaları 1* içinde, 47-53, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aycan, Z. (2001). Paternalizm: Liderlik anlayışına ilişkin üç görgül çalışma (Paternalistic leadership). *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 11-33.

Black, P. A., & Mohamed, A. I. (2006). “Sin” taxes and poor households: unanticipated effects. *South African journal of economics*, 74(1), 131-136.

Bozdoğan, D., Buyrukoğlu, S., & Köktaş, M. A. (2016). Paternalist devlet anlayışının bir gereği olarak günah vergileri: Türkiye örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 17-18.

Cornell, N. (2014). A third theory of paternalism. *Michigan Law Review*, 113(8), 1295-1336.

Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 22, 37-38.

Dworkin, G. (1972). Paternalism. *the Monist*, 56(1), 64-84.

Ebejer, J. M., & Morden, M. J. (1988). Paternalism in the marketplace: Should a salesman be his buyer's keeper?. *Journal of Business Ethics*, 7(5), 337-339.

Fotion, N. (1979). Paternalism. *Ethics*, 89(2), 191-198.

Gert, B., & Culver, C. M. (1976). Paternalistic behavior. *Philosophy & Public Affairs*, 6(1), 45-57.

Goodin, R. E. (1989). The ethics of smoking. *Ethics*, 99(3), 574-624.

Grill, K., & Hansson, S. O. (2005). Epistemic paternalism in public health. *Journal of medical ethics*, 31(11), 648-653.

Gruber, J., & Mullainathan, S. (2002). *Do cigarette taxes make smokers*. Bureau of Economic Research Working, No: 8872,

Gurdon, M. A., & Flynn, B. S. (1996). Smoking policies in the workplace: the impact of gender. *Social Science Quarterly*, 77(3), 674-684.

Hersch, J. (2005). Smoking restrictions as a self-control mechanism. *Journal of Risk and Uncertainty*, 31(1), 5-21.

Hersch, J., Rossi, A. F. D., & Viscusi, W. K. (2004). Voter preferences and state regulation of smoking. *Economic Inquiry*, 42: 455-468. doi:10.1093/ei/cbh073

Hoffer, A. J., Shughart, W. F., & Thomas, M. D. (2014). Sin taxes and sindustry: Revenue, paternalism, and political interest. *The Independent Review*, 19(1), 47-64.

Husak, D. N. (1989). Recreational drugs and paternalism. *Law and Philosophy*, 8(3), 353-381.

- Jha, P., de Beyer, J., & Heller, P. S. (1999). Death and taxes: economics of tobacco control. *Finance & Development*, 36(4), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/12/index.htm>
- Köksal, O. (2011), Bir kültürel liderlik paradoksu: paternalizm, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 101-122.
- Korkmaz, G., & Şimşek, Ç. (2017). Sigara Bağımlılığına Yönelik Müdahaleler, *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN*, 3(1), 14-23.
- Korsgaard, C. (1986). The right to lie: Kant on dealing with evil. *Philosophy and Public Affairs*, 15(4), 325-349.
- Kotakorpi, K. (2009). Paternalism and tax competition. *Scandinavian Journal of Economics*, 111(1), 125-149.
- Lynöe, N., Juth, N., & Helgesson, G. (2010). How to reveal disguised paternalism. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 13(1), 59-65.
- Önder, Z., & Yürekli, A. A. (2016). Who pays the most cigarette tax in Turkey. *Tobacco control*, 25(1), 39-45.
- Önkan, Ö. (2018). Günah Vergileri Açısından Avrupa Birliği ülkelerinin gıda ürünlerinde indirilmiş katma değer vergisi oranlarının değerlendirilmesi. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 8(2), 149-166
- Oriola, T. A. (2009). Ethical and legal analyses of policy prohibiting tobacco smoking in enclosed public spaces. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 37(4), 828-840.
- Petit, P., & Nagy, M. J. (2016). How to Design and Enforce Tobacco Excises?. International Monetary Fund, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/howtonotes/2016/howtonote1603.pdf>
- Priest, M. (2015). Paternalism, autonomy, and food regulation. *Public Affairs Quarterly*, 29(3), 327-343.
- Prinz, A. L. (2009). The political economy of smoking regulation and taxation. *Public Choice*, 141(3-4), 291.
- Sandalcı, U., & Sandalcı, İ. (2018), Türkiye’de günah vergileri kapsamında özel tüketim vergisi uygulaması ve etkinliği. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 1-14.
- Sankowski, E. (1985). " Paternalism" and Social Policy. *American Philosophical Quarterly*, 22(1), 1-12.
- Shapiro, D. (1994). Smoking tobacco: irrationality, addiction, and paternalism. *Public Affairs Quarterly*, 8(2), 187-203.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2003). Libertarian paternalism. *American Economic Review*, 93(2), 175-179.
- Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2003). Paternalism—caught between rejection and acceptance: taking care and taking control in community work. *Community Development Journal*, 38(1), 6-15.

Uğur, A., Akdemir, E., & Gürsel, E. (2010). Sigara ve alkol üzerindeki dolaylı vergilerin sağlık harcamaları üzerindeki etkisi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-14.

Van De Veer, D. (2014). *Paternalistic intervention: The moral bounds on benevolence*, 322, New Jersey: Princeton University Press.

Weiss, G. B. (1985). Paternalism modernised. *Journal of medical ethics*, 11(4), 184-187.

WHO (2019). Global health observatory visualizations, <http://apps.who.int/gho/data/node.wrapper.imr?x-id=1265>, Çevrimiçi (30.12.2019).

Wood, G. (2016). *Clearing the air: The rise and fall of smoking in the workplace*, London: Cornell University Press.

Wray, D. (1996). Paternalism and its discontents: A case study. *Work, Employment and Society*, 10(4), 701-715.

Zamir, E. (1998). The efficiency of paternalism. *Virginia Law Review*, 84(2), 229-286.